

ASIANAJAJA TURVAA OIKEUSVALTION

(Der Rechtsanwalt sichert den Rechtsstaat)

Mikä on asianajajan työn tarkoitus? Kuinka asianajajakunta voi ilmaista toimintansa tarkoituksen asianajajakunnan ulkopuolisille? Asianajaliiton hallitus piti kaikkia löytämiään valmiita vastauksia liian pitkinä ja ryhtyi pohtimaan kiteytettyä vastausta.

Asianajaja turvaa oikeusvaltion -lause oli kiteytys, johon liiton hallitus päätyi. Lauseesta ilmenee se, mitä varten yksittäiset asianajajat tekevät työtään ja miksi asianajalaitos on olemassa. Asianajajien toiminnan tarkoituksella, missiolla, on vankka liityntä käytäntöön, sillä sellaista oikeusvaltiota, jossa ei olisi riippumatonta asianajalaitosta, ei ole olemassa.

Riippumattoman asianajajakunnan ja oikeusvaltion toimivuuden välillä on yhteys. Maissa, joissa ihmisoikeuksia eniten rikotaan, asianajajilla on heikoimmat toimintaedellytykset. Vastaavasti oikeusvaltioperiaatetta noudattavissa maissa asianajajien toimintaedellytykset ovat vähintään kohtuulliset. Syytä edellä mainittuun voidaan hakea siitä, että valtaapitävistä tahoista riippumattomien asianajajien koetaan horjuttavan vallanpitäjien asemaa, mikäli valtaa käytetään oikeusvaltioperiaatteen vastaisesti ja ihmisoikeuksia rikkoen. Asianajajat ovatkin monissa maissa erittäin hyvin edustettuina ihmisoikeuspuolustajien keskuudessa.

Asianajajat turvaavat oikeusvaltion ja ovat sen toiminnassa mukana monella eri tavalla. World Justice Project -järjestö, joka on yksi maailmanlaajuisista oikeusvaltioperiaatetta edistävästä yhteisöistä ja joka julkaisee vuosittain oikeusvaltio-indeksiä, määrittelee oikeusvaltion seuraavien periaatteiden kautta:

- Valtio ja sen viranomaiset ovat vastuussa lainmukaisesta toiminnasta.
- Lait ovat selviä, julkaistuja, pysyviä ja oikeudenmukaisia ja ne suojaavat perusoikeuksia mukaan luettuna yksilön- ja omaisuudensuoja.
- Lakien säätäminen ja niiden soveltaminen on avointa, oikeudenmukaista ja tehokasta.
- Oikeuden saatavuudesta huolehtivat ammattitaitoiset, riippumattomat ja eettisesti korkeatasoiset tuomarit ja asianajajat, joita on riittävästi, joilla on riittävät resurssit ja jotka heijastavat sitä yhteiskuntaa, jossa he toimivat.

Asianajajakunnan käytännön kokemus lakien soveltamisesta kanavoituu Suomessa Asianajaliiton oikeuspoliittisen työn kautta lainvalmistelutyöhön. Virkamiespainotteiseen lainvalmisteluun sisältyy aina riski, että laki säädetään toimeenpääntönsä intressissä, jolloin yksilön tai yrityksen oikeussuojan tarve jää lainsäädännössä toissijaiseksi asiaksi. Samoin lain vaikutukset käytännön oikeusturvaan saattavat ilman asianajajien koke-

musta jäädä syvällisesti pohtimatta. Asianajajien osallistuminen lainvalmisteluun edistää suomalaisen oikeusvaltion kehittymistä.

Olenneisinta oikeusvaltion turvaamisessa on asianajajien osalta heidän jokapäiväinen työnsä. Jokainen lain ja hyvän asianajajatavan mukaisesti suoritettu toimeksianto on oikeusturvateko, joka edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista. Asianajajat ovat Asianajajaliiton 90-vuotishistoriateoksen nimen mukaisesti ”kansan ja esivallan välissä”. Asianajajien tehtävänä on ajaa päämiehiensä etua ja oikeutta myös silloin, kun valtio ja sen viranomaiset ovat päämiehen vastapuolia. Tällaisiin toimeksiantoihin saattaa liittyä myös viranomaisten toiminnan lainmukaisuuden selvittämistä.

Asianajajakunnan tehtävänä on huolehtia siitä, että Suomessa on saatavilla oikeudellisia palveluita, joihin turvautumalla yksilöt ja yritykset voivat edistää oikeuksiaan ja etujaan. Kaikilla ei kuitenkaan ole varoja ostaa asianajopalveluita. Julkisen oikeusavun saaminen on yksi oikeusvaltion ilmentymä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6. artiklan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa. Jotta asianajajakunta voi täyttää oman osansa vähävaraisten oikeusturvan toteuttamisessa, on julkisen oikeusavun palkkioiden oltava kohtuullisessa suhteessa markkinoilla muodostuvan palkkiotason kanssa.

Yhdistyneiden Kansakuntien julkilausumassa *Basic Principles on the Role of Lawyers* todetaan, että asianajajien tulee voida harjoittaa ammatiaan ilman pelottelua, häirintää ja sopimatonta

puuttumista heidän toimintaansa. Edelleen julkilausumassa todetaan, että asianajajien tulee voida perustaa järjestöjä, joiden yksi tehtävä on puolustaa asianajajien ammatillista riippumattomuutta. Asianajajaliiton tehtävänä on varmistaa, että oikeusvaltioperiaatteen mukaisesti asianajajat toimivat ammattitaitoisesti ja eettisesti korkeatasoisesti ja että mikään ulkopuolinen taho ei uhkaa asianajajien riippumattomuutta. Mikäli asianajajajärjestön tehtävät annettaisiin viranomaiselle, olisi olemassa vaara, että viranomaisen sääntely- tai valvontatoimenpitein puuttuisi asianajajan työhön. Kun monissa toimeksiannoissa asianajajan päämiehen vastapuolena on viranomaisena, voisi viranomaisena asianajotoiminnan sääntelyllä ja asianajajien valvontatoimenpiteillä vaikuttaa päämiehen mahdollisuuksiin päästä oikeuksiinsa.

Suomalainen viranomaistoiminta on yleensä korkealuokkaista. Samoin yksityiset tahot voivat lähtökohtaisesti luottaa sopimuksien noudattamiseen. Siksi asianajajien toiminnan tarkoituksen, oikeusvaltion turvaamisen käytännön vaikutukset voivat Suomessa tuntua etäisiltä. Kun oikeusvaltion perusteet ovat jotakuinkin kunnossa, voi riippumattoman asianajajalaitoksen tarve tuntua vähäiseltä. Yhteiskunnan rakenteita ylläpidetään ja kehitetään hyvinä aikoina mutta rakenteiden toimivuus testataan vasta kriisitilanteissa. Toivotaan, että Suomeen ei tule demokratian ja oikeusvaltion vaarantavaa kriisiä mutta jos tällainen tilanne tulisi, suomalainen asianajajakunta olisi eturivissä puolustamassa oikeusvaltiotamme.

Asianajajan ammatilla on suuri merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa. Asianajaja on etuoikeutettu, koska hänen ammatillaan on tarkoitus, jota mikään toinen ammatti ei voi korvata.

Mika Ilveskero